

ATATÜRK'ÜN BURSA KONUŞMASI

Ezanın Türkçe okunması dolayısıyla Bursa'da bazı gericiiler tarafından çıkarılan olay üzerine, İzmir'den Eskişehir ve Karaköy yoluyla Bursa'ya gelen ve olaya el koyan Atatürk'ün, 6 Şubat 1933'de Çekirge yolundaki köşkte Gazetecilerle yaptığı bir toplantıda söyledikleri sözler, yıllardan beri tartışma konusu olmakta ve Kurumumuza çeşitli makam ve kişilerce sorular sorulmaktadır. Kurumumuzun bu konuda yaptığı bilimsel incelemenin sonucu, Millî Eğitim Bakanlığının 1 Ocak 1967 tarih ve 379/1 sayılı yazı ile Kurumumuza yönelttiği sorulara, Yönetim Kurulu kararı ile verilen cevaplarda konu açıkça aydınlatılmış olduğundan bu sorularla cevaplarını olduğu gibi yayınlamayı uygun bulmaktayız.

TÜRK TARİH KURUMU

- Soru 1 — Atatürk'ün, 6.II.1933 tarihinde Bursa'da, Çekirge yolundaki köşkte, akşam yemeğinde, onüç, ondört kişinin bulunduğu sofrada yaptığı söylenen ve tartışmalara konu olan konuşma, ilk defa nerede yayınlanmıştır? Konuşmanın metni Atatürk'ün hayatında yayınlanmış mıdır? Yayınlanmamış ise, bu kadar önemli bir konuşmanın o zaman yayınlanmamış oluşu sebebi ne olabilir?
- Cevap 1 — 6 Şubat 1933 de Atatürk'ün Bursa'da bir akşam yemeğinde yaptığı konuşma ilk defa Bursalı gazeteci Rıza Ruşen Yücer'in 1947 de yayınladığı "Atatürk'e ait bir kaç fıkra ve hâtıra" adlı 24 sahifelik eserinde çıkmıştır. Konuşmanın Atatürk'ün hayatında yayınlandığına dair elimizde bir belge yoktur. Atatürk'ün sofrada ve sohbet konuşmalarından çoğu hayatlarında yayınlanmış değildir. Bu konuşma da bunlardan biridir. Bunların ekseriya daha sonraları orada bulunanlarca bir vesile ile yayınlandığı veya hâtıralarda zikredildiği görülür. Söz konusu konuşmanın Atatürk'ün hayatında yayınlanmamış olmasının nedenini bilmiyoruz.
- Soru 2 — Bu konuşmanın ilk def'a yayınlandığı yer, Rıza Ruşen Yücer isimli gazetecinin "Atatürk'e ait Birkaç Fıkra ve Hatıra" adlı kitabı mıdır?
- Cevap 2 — Evet.
- Soru 3 — Adı geçen, bu konuşma metnini kimden ve hangi tarihte duyduğunu kaydetmemiş olduğuna göre, duyuran kimse veya kimselerin bu konuşmayı başkalarına da nakletmiş veya aynı veya değişik ifadelerle bizzat yayınlamış olup olmadıkları belli midir?
- Cevap 3 — Konuşmayı Rıza Ruşen'den önce veya sonra orada bulunmuş veya bulunanlardan duymuş olarak hiç kimse yayınlamamıştır. Ancak 19 Mayıs 1958'de bu konuşmayı Rıza Ruşen Yücer'in eserinden alarak tekrar yayınlamış olan Ulus Gazetesi aleyhine kovuşturmaya geçilince, gazeteci Nizamettin Nazif Tepedelenli Ulus Gazetesi muhbirine, İzmir'den Bursa'ya Atatürk'le beraber geldiğini ve Bur-

sa'da Atatürk'ün bu konuşmayı yaptığını söylemiştir. (Bakınız 23 Mayıs 1958 tarihli Ulus). 23 Mayıs 1958 tarihli Ulus'ta Yakup Kadri Karaosmanoğlu "Atatürk Savcılıkta" başlığı altında yayınladığı makalede bu konuşmanın üslup bakımından Atatürk'e ait olduğunu, Atatürk'ün üslubunun taklit edilemeyeceğini yazmıştır.

1933 Bursa olayı sırasında Cumhuriyet Gazetesinin Bursa muhabirliğini yapan Gazeteci Musa Ateş, Bursa'da çıkan Hâkimiyet Gazetesinin 5 Mart 1963 tarihli sayısında yayınladığı "Atatürk'ten Hâtıralar" başlıklı yazısında olayı anlattıktan sonra Atatürk'ün gazetecilerle konuştuğunu, bu gazeteciler arasında Rıza Ruşen Yücer'in de bulunduğunu yazmaktadır. Bu kayda göre Rıza Ruşen Yücer'in Atatürk'ün yaptığı konuşmayı dinlemiş ve bizzat not etmiş olması çok muhtemeldir.

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Âfet İnan'ın yazılı sorusu üzerine Musa Ateş aynı Hâkimiyet gazetesinde 18 Mart 1963 de yayınladığı yazıda, bu konuşmayı doğruladığı gibi, Rıza Ruşen Yücer'in yayınladığı metnin altına da: "Rıza Ruşen Yücer'in kitabında çıkan bu yazıdaki konuşma doğrudur. Fakat o da mealen almış, hepsini yazmamıştır." cümlesini yazarak Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsüne göndermiştir.

1933'de Bursa Erkek Lisesinde Coğrafya Öğretmeni bulunan emekli öğretmen Edip Öymen, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsüne yazdığı bir mektupta, Atatürk'ün bu mealde bir konuşma yaptığının o sırada öğretmenler arasında duyulduğunu ve daha önce harekete geçmedikleri için de üzüldüklerini bildirmiştir.

1 Aralık 1966 tarihli Milliyet'te, Atatürk'ün yaveri Sayın Cevdet Tolgay Bursa'ya nasıl geldiklerini anlatarak Atatürk'ün bahis konusu konuşmayı yaptığını söylediği gibi, yine aynı tarihte Atatürk'ün Özel Kalem Müdürü bulunan Sayın Hasan Rıza Soyak da 21 Aralık 1966 tarihli Dünya Gazetesinde yayımlanan mektubunda Atatürk'ün bu konuşmayı yaptığını açıkça yazmış bulunmaktadır.

- Soru 4 — Bu konuşma yapılmış ise, mahiyeti irticalen ve heyecan içinde yapılmış olduğunu göstermektedir. Bu takdirde o anda, kitapta kaydedildiği şekilde zaptedilmiş olması kabil midir? Kabil olduğu kabul edilirse, eden kimdir? Adını ve metni ne için bizzat açıklamamıştır?. Eğer konuşma, işitilenlerin sonradan bu gazeteciye duyurulması suretiyle bu gazeteci tarafından kaleme alınmış ise, metnin konuşmaya sadakat derecesi ne nisbette olabilir?

Bizzat yazar, kitabının önsözünde:

"Ben sadece, tesadüflerin yardımı ile, şurada burada işitip dinlediğim, yahutta kısmen gözümle görüp kulağımla duyduğum O'na ait birkaç güzel fıkrayı ve özel hatırayı tesbit etmek istedim. Bunlar diğer emsalinden kıymetçe düşük olabilirler; yazılış bakımından da edebî bir değer taşımayabilirler" demekte olduğuna göre, metinlerin yazılış

sorumluluğu kendisine ait sayılmaz mı? Yani, yazarın metinler üzerinde birtakım tasarruflarda bulunmuş olduğunu kabul etmek gerekmez mi?

Eğer, yazarın bir takım tasarrufları kabul edilir ise, o takdirde bu fıkra ve hatıraların tarih ilmi nazarında ve tarih metodu yönünden belge olma değerleri nedir?

Cevap 4 — Bu konuşmanın yayınlandığı şekilde kimin tarafından zapt edildiği -Rıza Ruşen Yücer'in ölmüş bulunmasından- tespit etmek şimdilik mümkün değildir. Ancak yukarıda yazdığımız üzere, Musa Ateş Rıza Ruşen Yücer'in Atatürk'ün konuşmalarına şahit olduğunu yazmaktadır. Yazarın metin üzerinde bir tasarrufu olup olmadığını da bilmiyoruz. Ancak müteaddit şahitlerin Atatürk'ün bu metne uygun bir yolda konuştuğunu söylemiş olmaları, konuşmanın Atatürk'ün Büyük Nutkunun sonunda gençliğe yaptığı hitabına mâna ve espiroi bakımından paralelliği gözönüne alınırsa, bunu tarih metodu yönünden de bir belge saymak doğru olur.

Soru 5 — Herhangi bir konuşmanın Atatürk'e aidiyeti nasıl belgelendirilmeli, nasıl isbat edilmelidir? Bu hususta şimdiye kadar tutulmuş ilmi yol, metod nedir?

Cevap 5 — Atatürk'ün yakınında bulunmuş kimseler şimdiye kadar Atatürk'ten duyduklarını veya not ettiklerini yayınlamışlardır. Bunları, bir hususî maksat güdülmekçe, doğru saymak gerekir. Hele izafe edilen bir söz, bir konuşma bir çok kişiler tarafından dinlenmiş, işitilmiş ve teyit edilmişse, bu konuşmayı hiç olmazsa mâna bakımından kabul etmek tarih metodu yönünden de doğrudur.

Soru 6 — Bugün, bir Türk veya yabancı, Atatürk'e âdiyeti iddiası, isnadı ile bir konuşma yayınlamak olsa, bu iddia nasıl karşılanır, bu konuşma resmî bir belge değeri taşıyabilmek için nasıl bir işleme tabi tutulmak gerekir?

Cevap 6 — Yayınlayanın kişiliği, tarafsızlığı birinci derecede önemlidir. Eğer bir konuşma başkaları tarafından da tarafsızca teyit edilirse, aksi ispat edilmediği müddetçe, onu doğru saymak gerekir.

Soru 7 — Bu konuşma, yayınlandığı tarihten bugüne kadar, Atatürk'le ilgili ve ilmi değeri bulunan hangi kaynak kitaplarda yer almıştır?

Cevap 7 — Konuşma çeşitli tarihlerde çeşitli gazete ve dergilerde yayınlandığı gibi, Millî Eğitim Bakanlığının 1963'de Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığının 24.IX.1963 tarih ve 3724 sayılı yazılıyla Atatürk yayınları serisinde 7 numara ile yayınlanan Emin Faik Üstün'ün "Atatürk, Kişiliği, Ülkücülüğü, Gençliğe Güveni" adlı eserinin 47 inci sahifesinde de yer almıştır.

Soru 8 — Kitabın yazarı, önsözünde:

"Naklettiğim fıkra ve hatıralar gerçekten olmuş mudur? Bunu da kesin olarak temin edemem" demekte olduğuna, vak'alara tarih ve şahit göstermediğine nazaran ilmi yollardan teyid ve tevsik edile-

meyen bu türlü fıkra ve hatıralar karşısında, Türk resmî makamlarının ve bilim kurumlarının tutumları ne olmak gerekir?

Cevap 8 — Bu sorunun cevabı yukarıda verilmiştir.

Atatürk'ün bu konuşmayı hangi şartlar altında yaptığını gözönünde bulundurmak gerekir. Rejim ve inkılâplar konusunda çok hassas olan ve herhangi bir gericilik olayı karşısında çok şiddetli tepki gösteren Atatürk, kısa bir zaman önce vukua gelen Menemen olayının da tesiri altında bu çok sert konuşmayı yapmıştır. Bu konuşmada devlet otoritesini sarsacak, kanun ve nizama karşı gelmeyi teşvik eden bir mâna aramak yersizdir. Kanun ve nizam adamı olan Atatürk'ten böyle bir şey beklenemez. Atatürk her zaman olduğu gibi rejim ve inkılâplar konusunda gençliğin en az kendisi kadar hassas olmasını, herhangi geriye giden bir olay karşısında bana ne dememesini, devrimleri bütün güçleriyle korumalarını istemiştir. Bursa konuşmasını bu açıdan tahlil etmek gerekir.